

N:o 33.

Ankom till Riksd. kansli den 13 mars 1903, kl. 5 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af till förra militiebostället Wirshult n:o 1 och Kålshult n:o 1 i Kronobergs län hörande jordområden jämte hemmanet Wirshult n:o 1 tillhörig andel i vattenkraft.

(I. A.)

Under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för den 19 december 1902 har Kungl. Maj:t uti en till Riksdagen aflåten proposition (n:o 11) föreslagit Riksdagen medgifva, dels att de till förra sergeantsboställena 1 mantal Wirshult n:o 1 och $\frac{1}{2}$ mantal Kålshult n:o 1 i Linnerydts socken och Konga härad af Kronobergs län hörande och å en af vice kommissionslandtmätaren Sven Svensson år 1901 upprättad karta angifna områden, i areal innehållande 24,5 ar af hemmanet Wirshult n:o 1 och 80 ar af hemmanet Kålshult n:o 1, må från hemmanen afsöndras och tillika med den hemmanet Wirshult n:o 1 tillhöriga andel i vattenfallet i Ronnebyån vid Skogsholm till Lessebo aktiebolag försäljas mot köpeskilling, som skall på bolagets bekostnad bestämmas i den ordning, som, i fråga om jords eller lägenhets afstående för allmänt behof är föreskrifven i kungl. förordningen den 14 april 1866, under iakttagande därvid, att köpeskillingen för statens andel i vattenfallen vid Skogsholm icke må understiga 5,250 kronor, samt under villkor i öfrigt:

Bih. till Riksd. Prot. 1903. 4 Saml. 1 Afd. 22 Häft. (N:o 33.)

att, sedan köpeskillingen för berörda jordområden och andel i vattenfall blifvit till landtränteriet i länet inbetald, desamma må af köparen tagas i besittning vid utgången af nu löpande arrendeperioder, för hemmanet Wirshult n:o 1 den 14 mars 1915 och för hemmanet Kålshult n:o 1 samma dag år 1917, eller dessförinnan å tid, hvarom köparen kan med nuvarande arrendatorer af hemmanen och andelen i vattenfallen öfverenskomma;

att, därest sådan öfverenskommelse träffas, köparen skall, utan något bidrag från kronan, till vederbörande arrendatorer erlægga den godtgörelse, som bör dem tillkomma för mistning af jordområdena och andelen i vattenfallet; samt

att köparen skall vara skyldig att, om så påfordras, uppsätta och för framtiden underhålla stängsel i gränsen mellan jordområdena och kronans mark;

dels ock att köpeskillingen för ifrågavarande jordområden och andel i vattenfall må, på samma sätt som köpeskillingarna för försålda mindre kronoegendomar, användas till inköp för kronans räkning af skogbärande eller till skogsodling tjänlig mark.

Till nämnda statsrådsprotokoll har departementschefen i förevarande ärende anført följande:

»Ronnebyån, hvari icke finnes kungsådra eller allmän farled, bildar emellan sjöarna Vedden och Skogsrydssjön inom Linneryds socken och Konga härad af Kronobergs län två vattenfall, det ena vid hemmanet Öljeholm ej långt från åns utlopp ur sjön Vedden och det andra vid hemmanet Skogsholm vid åns inlopp i Skogsrydssjön. Vattenkraften i båda dessa fall är medelst dammbyggnader tillgodogjord för drifvande af de s. k. Öljeholms eller Öljemåla samt Skogsholms kvarnar. Intill vattendraget vid Skogsholm gränsa förra sergeantsboställena 1 mantal Wirshult n:o 1 och $\frac{1}{2}$ mantal Kålshult n:o 1, hvilka hemman äro utarrenderade, det förra genom domänstyrelsens kontrakt den 18 augusti 1893 på tjugu års tid från den 14 mars 1895 och det senare genom samma styrelses kontrakt den 19 juli 1895 och transportresolution den 5 februari 1897, likaledes på tjugu år, räknadt från den 14 mars sistnämnda år. Af det vid Skogsholm befintliga vattenfallet tillhör hälften hemmanet Wirshult n:o 1; och har i arrendekontraktet rörande nämnda hemman föreskrifvits, bland annat, att vissa uppgifna personer skulle äga intill arrendetidens slut bruka och begagna viss mark jämte vattenkraften i ån därinvid mot en årlig afgift till hemmanets arrendator af 100 kronor.

Sedan Lessebo aktiebolag, för anläggning i närheten af Öljeholm vid Hesslekullen af en elektrisk kraftstation, för hvars behof skulle användas vattenkraften i Ronnebyån emellan förutnämnda sjöar och hvarifrån elektrisk kraft skulle öfverföras till det på ett afstånd från kraftstationen af 8 kilometer belägna Lessebo pappersbruk, förvärfvat eganderätten till omförmälda två kvarnar med tillhörande utmål och andel i vattnet samt hos domhafvanden i orten begärt tillstånd att på angifvet sätt förändra och höja den vid Öljeholms kvarn befintliga dammbyggnaden, har af vederbörande häradssynerätt, jämlikt bestämmelserna i nådiga förordningen om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund den 30 december 1880, den 8 juli 1901 å platsen förrättats syn, hvarefter synerätten genom utslag samma dag, hvilket vunnit laga kraft, på vissa villkor meddelat det sökta tillståndet.

På grund af berörda utslag har på bolagets föranstaltande af löjtnanten vid väg- och vattenbyggnadskåren Ingemar Petersson under år 1901 uppgjorts förslag och ritningar för anläggning af den tillämnade kraftstationen vid Hesslekullen. I detta förslag, enligt hvilket vattnet skulle i en kanal ledas från den ombyggda dammen vid Öljeholm till kraftstationen och därifrån åter till ån, som i loppet mellan kanalens inflöde däri och Skogsrydssjön skulle upprensas, har den hemmanet Wirshult n:o 1 tillhörande andel af vattenkraften i fallet vid Skogsholm beräknats till 42 hästkrafter för hela fallhöjden och åsatts ett värde af 2,500 kronor. Emellertid skulle enligt förslaget för kraftanläggningen icke tagas i anspråk den vid Skogsholm befintliga, mellan 3,22 meter och 2,22 meter varierande fallhöjden i dess helhet, utan skulle ett fall af 1 meter därstädes reserveras för drifvande af kvarn och såg till allmänhetens bruk i stället för de nuvarande kvarnarna vid Öljeholm och Skogsholm, hvilka skulle utrifvas.

I en till Eders Kungl. Maj:t ingifven skrift har nu berörda bolag — med förmälan att bolaget för att söka minska de höga kostnaderna för den vid Lessebo pappersbruk använda vatten- och ångkraften sett sig nödsakadt att utbyta densamma mot elektrisk kraft samt att det för anläggning af omförmälda kraftstation i enlighet med det uppgjorda förslaget vore nödigt att jämväl kronans andel i vattenfallet vid Skogsholm af bolaget förvärfvades — i underdånighet anhållit, att Eders Kungl. Maj:t måtte medgifva bolaget rätt att medelst expropriation i laga ordning till sig lösa ej mindre den till hemmanet Wirshult n:o 1 hörande hälft af nyssnämnda vattenfall än äfven den invid Ronnebyån belägna, hemmanen

Wirshult n:o 1 och Kålshult n:o 1 tillhöriga mark, som finnes angifven å en af vice kommissionslandtmätaren Sven Svensson år 1901 upprättad karta med beskrifning, utgörande af hemmanet Wirshult n:o 1 24,5 ar betesmark och af hemmanet Kålshult n:o 1 80 ar, däraf 26,1 ar betesmark, 27,3 ar hårdvallsäng och 26,6 ar sidvallsäng; varande vid den underdåniga ansökningen fogade, bland andra handlingar, förklaringar dels af hemmanens arrendatorer, att de mot den sökta expropriationen icke hade något att erinra, dels af de personer, hvilka för närvarande innehade den i arrendekontraktet rörande hemmanet Wirshult n:o 1 särskildt upplåtna rätt till hemmanets vattenkraft vid Skogsholm jämte viss mark, att denna rätt finge af bolaget på vissa villkor öfvertagas, dels ock af arrendatorn af Wirshult, att han medgåfve, att sagda arrenderätt till vatten och mark finge å bolaget öfverlätas.

Efter erhållen nådig remiss har domänstyrelsen inhämtat och med eget underdånigt utlåtande af den 13 december 1901 öfverlämnat öfver berörda ansökning afgifna underdåniga yttrande af domänintendenten i Kronobergs län, vederbörande kronofogde och öfverjägmästare samt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet.

Domänintendenten har därvid tillstyrkt, att, då arrendatorn af hemmanet Wirshult n:o 1 ej kunde tillgodogöra sig hemmanets andel i vattenfallet vid Skogsholm, hvilket vore beläget 0,3 mil från hufvudgården, på annat sätt än genom vattenkraftens utarrendering, samt denna krafttillgång icke heller kunde komma till någon direkt användning för hemmanet, den underdåniga ansökningen måtte bifallas beträffande expropriation af såväl kronans andel i vattenkraften vid Skogsholm som af ifrågavarande obetydliga områden från hemmanen Wirshult n:o 1 och Kålshult n:o 1.

Jämväl kronofogden och öfverjägmästaren hafva förordat ansökningen, kronofogden under framhållande, att vattenkraften vid Skogsholm vore af jämförelsevis ringa värde och i allt fall icke af den betydelse, att någon själfständig fabriks- eller annan rörelse därstädes skulle kunna anläggas och med fördel drifvas; och har öfverjägmästaren, som anført, att skiljandet från hemmanen af omförmälda områden icke hade något inflytande på skogshushållningen, såsom villkor för bifall till ansökningen föreslagit, att arrendatorerna af hemmanen förbehölles rätt att mot skäligen ersättning erhalla husbehofsmalning och sågning.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande har i sitt underdåniga yttrande, med öfverlämnande af ett utaf berörda bolag den 1 december 1901 afgifvet förklarande, att bolaget vore villigt att för kronans vattenrätt vid

Skogsholm erlægga 3,000 kr., därest nämnda vattenrätt tillerkändes bolaget utan expropriation, tillstyrkt bifall till ansökningen under villkor:

att köpeskillingen för ifrågavarande områden jämte kronans andel i vattenkraften vid Skogsholm bestämdes i den ordning, nådiga förordningen angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof den 14 april 1866 stadgade, dock ej understigande 3,000 kronor för vattenkraften;

att den sålunda bestämda köpeskillingen till landtränteriet i länet inbetalades, innan vattenkraften och jordområdena finge af bolaget tagas i besittning;

att desamma finge af bolaget med äganderätt tillträdas vid utgången af nu löpande arrendeperioder eller dessförinnan å tid, hvarom bolaget kunde med nuvarande arrendatorer af hemmanen öfverenskomma;

att, därest sådan öfverenskommelse träffades, bolaget skulle utan något bidrag från kronan till arrendatorerna årligen erlægga den godtgörelse, som borde tillkomma dem för mistningen af vattenkraften och jordområdena; samt

att bolaget skulle vara skyldigt att, om så påfordrades, uppsätta och för all framtid underhålla stängsel i områdenas gräns mot kronans mark.

För egen del har domänstyrelsen anfört, att, då af handlingarna i ärendet kunde anses utredt, att ifrågavarande vattenkraft och jordområden vore för industriellt ändamål behöfliga och utan olägenhet kunde från hemmanen afsöndras, styrelsen ansåge den underdåniga ansökningen vara förtjänt af bifall samt att, beträffande de villkor, som därvid borde fästas, styrelsen icke kunde biträda det af öfverjägmästaren väckta förslaget, att hemmanens arrendatorer skulle förbehållas rätt att mot skälig ersättning erhålla husbehofsmalning och sågning å bolagets kvarn och såg vid Skogsholm, såsom efter styrelsens förmenande obehöfligt, men att styrelsen icke hade något att erinra mot förut angifna, af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande föreslagna villkor.

På grund af nådig remiss har härefter väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i skrifvelse den 30 september 1902 i ärendet afgifvit underdånigt utlåtande och därvid fäst uppmärksamheten därå, att enligt den handlingarna bifogade profiliritningen visserligen större delen af vattenfallet vid Skogsholm vore belägen på hemmanet Wirshults n:o 1 ägor, men att en mindre del däraf låge å ägorna till hemmanet Kålshult n:o 1. Styrelsen har vidare erinrat, att styrelsen uti förut afgifna underdåniga utlåtanden öfver liknande ansökningar angående vattenfall af ungefär

samma storlek som det nu ifrågavarande uttalat den uppfattningen, att, enär förhållandena i en framtid kunde göra det för staten önskvärdt att kunna förfoga öfver sin vattenkraft och i allt fall värdet af sådan kraft icke ännu kunde anses hafva vunnit nödig stadga, statens vattenfall icke borde under äganderätt försäljas utan mot årlig afgift och för begränsad tid till enskilde upplåtas; och har styrelsen, med fäst afseende vid den ifrågavarande vattenkraftens belägenhet inom mindre än en mils afstånd från två järnvägsstationer, föreslagit, att den årliga arrendeafgiften för densamma måtte bestämmas till minst 5 kronor för hästkraft eller till 210 kronor. Skulle emellertid Eders Kungl. Maj:t anse sig böra bifalla den nu ifrågavarande ansökningen, ansåge styrelsen, att det minsta värde, som borde åsättas berörda vattenkraft, vore ett mot förenämnda för densammas begagnande af styrelsen föreslagna årliga arrendeafgift af 210 kronor, kapitaliserad efter 4 procent, svarande belopp, eller 5,250 kronor, i synnerhet som den del af fallhöjden, hvilken skulle reserveras för drifvande vid Skogsholm af kvarn och såg i stället för de nuvarande kvarnarna därstädes och vid Öljeholm, till följd af den stora vattenvariationen vid det endast en meter höga fallet ej syntes hafva sådant värde, att någon minskning af sagda belopp borde därför göras. Beträffande sättet för ersättningsbeloppets utgående, i händelse af nådigt bifall till ansökningen, instämde styrelsen i hvad Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i ärendet anfört.

Sedan Eders Kungl. Maj:t, i anledning af hvad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i ärendet sålunda anfört, den 13 sistlidne oktober anbefallt domänstyrelsen att däri afgifva förnyadt underdånigt utlåtande, har domänstyrelsen afgifvit sådant utlåtande af den 28 nästlidne november och vid detsamma fogat underdåniga yttranden af Lessebo aktiebolag och Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet.

Bolaget har därvid upplyst, att den andel i vattenfallet vid Skogsholm, som tillhört hemmanet Kålshult n:o 1, till följd af en den 26 juni 1901 i laga ordning beslutad och sedermera utförd vattenreglering blifvit utgräfd och sålunda icke kunde skattas till något värde.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande har i sitt sist omförmälda yttrande förklarat sig vara af hufvudsakligen samma mening, som af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen uttalats i fråga om upplåtande i allmänhet med äganderätt af staten tillhöriga vattenfall, särskildt i fall, då förhandenvarande förhållanden gjorde sannolikt, att staten framdeles kunde själf vilja förfoga öfver ifrågakommande vattenkraft, hvarför med kronans fördel

vore förenligt, att staten i regeln i sin ägo åtminstone tills vidare behölle sådana vattenfall, som genom större mäktighet eller gynnsammare belägenhet eller annan mera framträdande orsak redan ägde eller kunde antagas framdeles erhålla en afsevärd betydelse. Det syntes emellertid innebära en möjligen för långt drifven försiktighet från statens sida att utestänga den enskilda företagsamheten från förvärf af kronans obetydligare vattenfall, när någon mera bestämd eller påtaglig anledning till deras bibehållande i kronans ägo icke föreläge eller kunde påvisas, under det att å andra sidan deras tillgodogörande för enskilda industriella eller andra lofliga och gagneliga intressen kunde få en för dessa vidtgående betydelse. Hvad särskildt anginge afhändandet af nu ifrågavarande vattenkraft, vore Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande af den fulla öfvertygelsen, både att staten icke komme att för något sitt speciella ändamål disponera densamma och att högre betalning än den af bolaget i form af expropriation erbjudna icke kunde vara att påräkna.

På grund af hvad sålunda anförts har Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande förnyat sin hemställan om bifall till ansökningsen, i hvilken hemställan jämväl domänstyrelsen i sitt sistberörda underdåniga utlåtande af den 28 nästlidne november förklarar sig instämma.

Ehuru jag till fullo delar den af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen uttalade uppfattning därom, att staten tillhörig vattenkraft med hänsyn till de statens egna behof, för hvilkas tillgodoseende densamma i en framtid möjligen kan komma till användning, i allmänhet icke bör med äganderätt upplåtas, anser jag dock, i likhet med Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Kronobergs län och domänstyrelsen, att afhändandet af ifrågavarande, till hemmanet Wirshult n:o 1 hörande andel i vattenfallet i Ronnebyån vid Skogsholm icke kan möta någon betänklighet. Statens andel i nämnda vattenfall utgör nämligen en så ringa kraftkälla, att dess tillgodogörande för statens räkning näppeligen kan blifva af afsevärd betydelse. Därtill kommer, att arrendatorn af hemmanet Wirshult n:o 1 till följd af vattenfallets afskilda läge från hemmanets hufvudgård icke lämpligen kan för något i samband med hemmanets brukande stående ändamål använda vattenkraften, hvarför densamma måst för en jämförelsevis obetydlig afgift till andra personer på arrende upplåtas, äfvensom att ortens behof af malning och sågning torde kunna anses nöjaktigt tillgodosedt genom det tillämnade anordnandet vid Skogsholm af kvarn och såg, för hvilkas drifvande erforderlig vattenkraft blifvit besparad.

Under förutsättning att nöjaktig godtgörelse kronan beredes, anser jag mig därför ock böra tillstyrka, att såväl ifrågavarande, kronan tillhöriga vattenkraft, som ock förutnämnda, till afsöndring från hemmanet Wirshult n:o 1 och Kålshult n:o 1 föreslagna obetydliga jordområden, hvilka områden äro att betrakta såsom nödigt utmål för vattenkraftens tillgodogörande och utan olägenhet för hemmanen kunna därifrån afskiljas, till Lessebo aktiebolag försäljas; lärande, därest såsom villkor för upplåtelsen stadgas, att köpeskillingen skall på bolagets bekostnad bestämmas i den ordning, som i fråga om jords eller lägenhets afstående för allmänt behof är föreskrifven i nådiga förordningen den 14 april 1866, under iakttagande därvid, att köpeskillingen för vattenkraften icke må understiga 5,250 kronor, kronans intresse få anses behörigen tillgodosedt.

I öfrigt finner jag mig kunna biträda de af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande för ifrågavarande upplåtelse föreslagna villkor, till hvilka jag icke har något att tillägga.»

På grund af hvad sålunda anförts och hvad i öfrigt i ärendet förekommit hemställde departementschefen, att Kungl. Maj:t måtte till Riksdagen aflåta ifrågavarande proposition.

Statsutskottet, till hvares förberedande behandling detta ärende blifvit hänvisadt, har icke haft något att erinra emot Kungl. Maj:ts berörda framställning, hvadan utskottet hemställer,

att hvad Kungl. Maj:t uti förevarande hänseende föreslagit må vinna Riksdagens bifall.

Stockholm den 13 mars 1903.

På statsutskottets vägnar:

CHR. LUNDEBERG.